

46315 - آیا غسل زکات دارد؟

سوال

آیا در غسل هم زکات واجب است؟

پاسخ مفصل

برخی از علما از جمله امام احمد قائل به این هستند که غسل زکات دارد. آنان به ادله‌ای استناد کرده‌اند، از جمله:

۱- ابن ماجه (۱۸۲۴) از عمرو بن شعیب از پدرش از پدر بزرگش از عبدالله بن عمرو روایت کرده که پیامبر ﷺ از غسل یک دهم [آن را] به عنوان زکات گرفت. «آبانی در صحیح ابن ماجه می‌گوید: **«حسن صحیح است»**».

۲- از سلیمان بن موسی از ابی سیاره مُتَعی . رضی الله عنه . روایت است که گفت: گفتم ای رسول خدا، من زنبوران غسل دارم. فرمود: **«یک دهم آن را ادا کن»** گفتم: آن را برایم محافظت کن؛ پس از آن محافظت نمود. (یعنی از دره‌ای که زنبورها در آن لانه می‌ساختند و غسل تولید می‌کردند محافظت نما تا کسی به آن طمع نیاورد).

سندی در حاشیه‌ی ابن ماجه می‌گوید:

«در زوائد آمده است: ابن ابی حاتم از پدرش نقل کرده که گفت: سلیمان بن موسی ابوسیارة را ملاقات نکرده و این حدیث مرسل است. ترمذی در علل از بخاری نقل می‌کند که در پی این حدیث آن را مرسل دانسته و گفته است: **«سلیمان هیچ یک از صحابه را درک نکرده است»**».

۳- ابوداود (۱۶۰۰) از عمرو بن شعیب از پدرش از پدر بزرگش نقل کرده که یکی از بنی متعان به نام هلال با یک

دهم ثمر غسل زنبورهای خود به نزد رسول الله ﷺ آمد. وی پیش تر از پیامبر ﷺ خواسته بود دره‌ای به نام

«سَلْبَه» را برایش محافظت نماید و پیامبر ﷺ نیز از آن دره برای او محافظت نمود. هنگام خلافت عمر بن

الخطاب . رضی الله عنه . سفیان بن وهب برای عمر نامه نوشت و از وی در این باره پرسش نمود. عمر به وی

نوشت: اگر به تو نیز همان مقداری که به پیامبر ﷺ می‌داد . یعنی یک دهم ثمر غسل . را پرداخت کرد، سلبه‌اش را

برایش نگهبانی کن، وگرنه اینها زنبورهایی هستند در پی باران، و هرکه بخواد می‌تواند از غسل آن بخورد»

آبانی در صحیح ابی داود آن را حسن دانسته است.

همینطور از عمر بن عبدالعزیز - رحمه الله - روایت کرده اند که در آن زکات قائل بود، اما روایت صحیح تر از وی این است که برای آن قائل به زکات نبوده است.

از امام احمد پرسیدند: آیا شما قائل به زکات در غسل هستید؟ گفت: آری. نظرم این است که در غسل، یک دهم زکات است (یعنی یک دهم آن به عنوان زکات پرداخت می شود) زیرا عمر از آنان زکاتش را می گرفت. گفتند: برای آن [زکات می گرفت] که خودشان داوطلبانه می آوردند؟ گفت: نه، بلکه از آنان می گرفت.

نگا: المغنی (۴/۱۸۳، ۱۸۴).

اما نزد جمهور اهل علم از جمله مالک و شافعی، غسل زکات ندارد، و آثار وارده در این باره را ضعیف دانسته اند و درباره ی آن دسته از آثار که صحیح است گفته اند: این در برابر حمایت از آن بود، چنانکه در حدیث وارده از عمر - رضی الله عنه - آشکار است.

امام بخاری - رحمه الله - می گوید: «باب آنکه در کشتی که با باران و آب جاری آبیاری شود یک دهم زکات است و اینکه عمر بن عبدالعزیز در غسل زکاتی نمی دید».

حافظ ابن حجر در فتح الباری می گوید: ابن ابی شیبة و عبدالرزاق با سند صحیح از نافع، وابسته ی ابن عمر روایت کرده اند که گفت: عمر بن عبدالعزیز مرا به یمن فرستاد. خواستم از غسل آن ها یک دهمش را زکات بگیرم که مغیره بن حکیم صنعانی گفت: در آن زکاتی نیست. به عمر بن عبدالعزیز در این باره نامه نوشتم. در پاسخ نوشت: او راست می گوید؛ زکات در برابر رضایت است. هیچ [زکاتی] ندارد.

از عمر بن عبدالعزیز روایتی بر خلاف روایت نخست نقل کرده اند که عبدالرزاق آن را روایت کرده، اما سند آن ضعیف است و سند روایت نخست قوی تر است. گویا امام بخاری در نام گذاری یکی از ابواب [چنانکه گذشت] به ضعیف بودن روایت «در غسل یک دهم [آن زکات] است» اشاره کرده باشد.

بخاری در تاریخ خود می گوید: «درباره ی زکات غسل هیچ روایت صحیحی نیست».

ترمذی می گوید: «در این باب هیچ روایت صحیحی نیست».

ضافعی می گوید: «حدیث «در غسل یک دهم [آن زکات] است»، ضعیف است».

ابن المنذر می گوید: «درباره ی [زکات] غسل، روایتی که ثابت باشد، یا اجماع، وجود ندارد؛ بنابراین در آن زکات نیست و این قول جمهور است».

و سخن عمر که «اگر به تو نیز همان مقداری که به پیامبر ﷺ می داد یعنی یک دهم ثمر عسل را پرداخت کرد، سلبه اش را برایش نگهبانی کن» دلیل بر این است که آنچه از هلال گرفته زکات نبوده، بلکه در برابر حمایت از عسل هایش بوده است.

ابن مفلح حنبلی در کتاب «الفروع» (۲/ ۴۴۸-۴۵۰) می گوید: «ادله ی کسانی که قائل به وجوب زکات عسل هستند...» سپس ضعف آن را بیان نموده و گفته است: «کسی که در این [ادله] و جز آن تامل کند ضعف این مساله برایش آشکار می شود».

از شیخ ابن عثیمین - رحمه الله - پرسیدند: آیا عسل زکات دارد؟

پاسخ داد: «صحیح این است که عسل زکات ندارد، زیرا چنین چیزی از پیامبر ﷺ وارد نشده و بلکه از عمر - رضی الله عنه - نقل شده که محل زنبورها [ی اشخاص] را محافظت می کرد و در برابر از آن ها یک دهم [عسل] را می گرفت. بنابراین زکات در عسل واجب نیست، اما اگر انسان خودش داوطلبانه آن را بدهد خوب است و چه بسا موجب بیشتر شدن محصول عسلش شود. اما اینکه بگوییم دادن زکات آن لازم است و با ترک آن گناهکار می شود، دلیلی ندارد».

فتاوی الزکاة (۸۷).

از کمیسیون دائم فتوا پرسیده شد: آیا عسل زکات دارد یا نه؟

پاسخ کمیسیون چنین بود: «عسل زنبور عسل زکات ندارد، بلکه قیمت آن - در صورتی که برای فروش تولید شده باشد - در صورتی که به حد نصاب برسد و یک سال بر آن بگذرد، زکات دارد که یک چهارم (دو و نیم درصد) است».

فتاوی اللجنة الدائمة (۲۲۶/۹).